

STRESZCZENIE

Tematem mojej rozprawy doktorskiej są aspekty literatury ekologicznej we współczesnej brytyjskiej fikcji, literaturze faktu oraz poezji. Przedmiotem analizy jest wybrana twórczość Kathleen Jamie, Sary Maitland, Lindy Cracknell oraz Alice Oswald, która ma na celu podkreślenie znaczącego wpływu literatury ekologicznej na poprawę oraz wzmocnienie relacji człowieka z naturą w dzisiejszym świecie. Każda z autorek reprezentuje naturę w różny sposób uświadamiając nas o narastającym kryzysie ekologicznym, a także starając się uwrażliwić nas na świat przyrody, który jest coraz bardziej zagrożony przez negatywną ingerencję człowieka.

Rozprawa doktorska składa się z czterech rozdziałów, które przedstawiają różne sposoby pisania o naturze w świetle ekokrytyki. Przedmiotem rozważań pierwszego rozdziału są najważniejsze aspekty ekokrytyki. Przedstawienie oraz omówienie głównych terminów związanych z ekokrytyką stanowi teoretyczną podstawę do analizy wybranych utworów literackich. Pierwsza część rozdziału jest poświęcona terminom odnoszącym się bezpośrednio do środowiska naturalnego oraz zrozumienia samego znaczenia słowa „natura”. Istotny jest również koncept dzikości (*wildness* oraz *wilderness*) oraz biocentryzmu. Kolejna część rozdziału podkreśla istotę ochorny ziemi i środowiska naturalnego, wysuwając na pierwszy plan szkodliwe działanie człowieka. Z tym wiążą się terminy takie jak ekologia głęboka (*deep ecology*), przeludnienie (*overpopulation*), globalne ocieplenie (*global warming*), zmiany klimatu (*climate change*), które ostatecznie prowadzą do końca świata natury. Rozdział pierwszy kończy refleksja nad poczynaniami człowieka, który ostatecznie staje się „cyborgiem w ogrodzie”.

Rozdział drugi skupia się na literaturze faktu szkockiej autorki Kathleen Jamie. Zarówno książka „Findings” jak i „Sightlines: A Conversation with the Natural World” ukazują, że literatura ekologiczna nie traktuje jedynie o malowniczych krajobrazach i

zachwycie nad różnorodnością i pięknem natury. Z powodu obecnego kryzysu ekologicznego literatura wymaga nowych sposobów myślenia o świecie przyrody, co sprawia, że pojęcie „nature writing” jest często problematyczne dla pisarzy. Rozdział ten przedstawia nowe sposoby postrzegania natury w świetle „The New Nature Writing”, który charakteryzuje się wnikliwymi obserwacjami świata natury kładąc przy tym silny nacisk na degradację środowiska naturalnego. Dzięki analizie esejów Jamie możliwe jest ujrzenie różnych sposobów przedstawienia i rozumienia świata przyrody, które zachęcają nas do ponownego, innego spojrzenia na prezentowane miejsca. Uważne obserwacje przyrody, które Jamie reprezentuje w szeroki sposób – od podziwiania szkockich krajobrazów, obserwacji ptaków podczas domowych czynności, pajęczyny wokół domu lub komórek rakowych pod mikroskopem – zachęca ludzi do doceniania przyrody i postrzegania jej jako prawdziwego domu. Tutaj słowa Jamie nabierają ogromnego znaczenia – „ciągle patrz, ciągle patrz, nawet gdy nie ma już nic do zobaczenia” (*Sightlines* 66). Przywiązanie Jamie do przyrody i głęboki wgląd w różne miejsca w Szkocji sprawiają, że czytelnicy odkrywają je na nowo. Ponadto, Jamie podkreśla fakt, że naturę można znaleźć nie tylko na zewnątrz, ale również w ludzkich ciałach, które stanowią odrębny świat przyrody. Co więcej, odnosząc się z niezmierną wrażliwością i głębokim uczuciem do świata natury, Jamie uświadamia nas o jego cierpieniu. Jej literatura faktu przedstawia przyrodę i krajobrazy Szkocji w innym świetle, łącząc je z obserwacjami naukowymi. To, co wydaje się znane, staje się nagle nowe.

Rozdział trzeci jest podzielony na dwie części i koncentruje się na znaczeniu spacerów, wędrówek na łonie natury, co jest niezmiernie ważne w odbudowaniu relacji człowieka z naturą. Pierwsza część rozdziału jest poświęcona analizie literatury faktu Sary Maitland „Gossip from the Forest”, a druga część dotyczy literatury faktu Lindy Cracknell „Doubling Back: Ten Paths Trodden in Memory” oraz powieści “Call of the Undertow”. Obecność obu autorek w rozdziale wyłania dwa różne poglądy na temat spacerowania na

łonie natury. Jednakże w obu przypadkach spacer postrzega się jako lekarstwo dla zagrożonego świata przyrody, a także dla ludzi, którzy są coraz bardziej zaabsorbowani życiem w świecie technologii i sztuczności. Główną przesłanką wyrażoną przez Maitland i Cracknell jest to, że prawdziwe zaangażowanie w świat natury jest możliwe tylko poprzez spacer i bezpośrednie obcowanie z przyrodą. Szczegółowe opisy lasów, które odwiedza Maitland pokazują jak istotne są one w relacjach człowieka z naturą. Jest to dom, który rozpoczął ludzki byt na Ziemi, co ilustrują słynne słowa Johna Muira: „idąc do lasu idzie się do domu” (767). Aby wzmocnić relację człowieka z naturą, Maitland opisuje lasy w odniesieniu do bajek. Lasy, jako powtarzający się w bajkach motyw, określają ludzkie poczucie przynależności do środowiska naturalnego. Co więcej, Maitland podkreśla fakt, że baśnie są tak samo ważne jak lasy, gdyż obie mogą zostać całkowicie zapomniane przez ludzi. Maitland uważa, że znane bajki zachęcają nas do spacerowania po lasach i rozbudzają w dzieciach miłość do świata natury. Aby zilustrować fakt, że natura została zaniedbana przez człowieka, rozdział ten zawiera refleksje Richarda Louva na temat dzieci doświadczających „zaburzenia deficytu przyrody”, a następnie koncentruje się na negatywnych wpływach człowieka na środowisko. Wprowadzenie historii lasu pokazuje, jak bardzo ludzie zmienili stosunek do natury, zniszczyli prawdziwą dziką przyrodę przez stulecia i wreszcie sprawili, że stały się one miejscami użytku rekreacyjnego. Ostatnia część trzeciego rozdziału przedstawia kolejne znaczenie spacerów na łonie natury, które według Cracknell są związane nie tylko z zachwytem nad otaczającą przyrodą, ale przede wszystkim ze wspomnieniami i odkrywaniem siebie. Cracknell poprzez „Doubling Back” i „Call of the Undertow” podkreśla znaczenie ścieżek, które wielokrotnie przemierzane przez różnych ludzi, gromadzą wspomnienia i różne doświadczenia. Natura w utworach Cracknell pojawia się głównie w tle i służy jako nośnik wspomnień, co oznacza, że świat natury nieustannie na nas oddziałuje. Co więcej, zaangażowanie się w świat przyrody jest możliwe tylko poprzez spacer, przemierzanie ścieżek,

co zapewnia kontemplację i służy jako portal do wewnętrznego piękna przyrody. W tym przypadku Cracknell podkreśla istotę spacerów w samotności, które również niezmiernie doceniał Henry David Thoreau.

Czwarty rozdział prezentuje rolę poezji w ratowaniu świata przyrody. Tutaj na pierwszy plan wysuwa się termin „ekopoezja” wprowadzony przez J. Scotta Brysona. Poezja, poprzez swój język i formę przybliżyła ludzi do natury, co znajduje odzwierciedlenie w wierszach Alice Oswald i Kathleen Jamie. Obie autorki pokazują, że wiersze nie tylko ożywiają relacje człowieka z przyrodą, ale także odgrywają dużą rolę w ich odkrywaniu i wzmacnianiu. Analiza wybranych wierszy Oswald ze zbiorów „Woods etc.” „Falling Awake” i „The Thing in the Gap-Stone Stile” pozwalają odkryć i docenić świat natury rozpoczynając od jego najdrobniejszych elementów. To, co jest niewidoczne dla oka staje się słyszalne dla ucha i odwrotnie. Ponadto uważne obserwacje i wsłuchiwanie się w przyrodę pomagają ją zrozumieć i jej doświadczyć. Zbiór wierszy „Weeds and Wild Flowers” ilustruje relacje człowieka z naturą. Oswald nadaje kwiatom cechy ludzkie by pokazać, że przypominają one ludzi oraz, że człowiek i natura tworzą jedność. Ponadto, Oswald zwraca uwagę na fakt, że piękno natury przemija. Proces wymierania przyrody jest nieodłączną częścią życia i także wymaga szczególnej uwagi człowieka. Rozdział czwarty kończy analiza wybranych wierszy Kathleen Jamie ze zbiorów „The Tree House” i „The Overhaul”. Poezja Jamie potwierdza założenie, że poezja jest w stanie uratować wyniszczony świat przyrody. Wiersze Jamie i Oswald zostały umieszczone w jednym rozdziale, ponieważ sposób w jaki przedstawiają naturę i nawiązują do kryzysu ekologicznego jest bardzo podobny. Ponadto, wiersze Jamie uzupełniają jej prace omówione w drugim rozdziale, oferując w ten sposób wgląd w to jak przedstawia się naturę zarówno w literaturze faktu jak i poezji.